

Nr 28.

Ankom till riksdagens kansli den 6 mars 1934 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande lämpligaste sättet för fastställande av ersättning för jordlösen med mera i samband med anläggande av vägar.

I tvenne likalydande motioner, nr 253 i första kammaren av herr *Per Gustafsson* och nr 336 i andra kammaren av herr *De Geer* m. fl., vilka motioner hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, har hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa skyndsamt utredning rörande lämpligaste sättet för fastställande av ersättning för jordlösen jämte andra liknande ersättningar, förorsakade och nödvändiggjorda vid vägföretag, samt att förslag grundade på nämnda utredning om möjligt måtte av Kungl. Maj:t framläggas för riksdagen till prövning och avgörande redan innevarande år.

I fråga om de skäl, som föranlett motionärernas hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Enligt lagen den 12 maj 1917 om expropriation må fastighet genom expropriation tagas i anspråk för allmän väg, och kan i dylik ordning vinnas äganderätt men också enbart nyttjanderätt till erforderlig vägmark. Om expropriation för allmän väg gälla enligt 76—79 a §§ lagen om expropriation i vissa avseenden bestämmelser, som avvika från reglerna om expropriation i allmänhet.

Mark, som ingår i allmän vägs område, innehaves numera av vederbörande vägdistrikt i de flesta fall med *vägrätt*. Enligt lagen den 16 maj 1930 om sådan rätt må mark, som enligt medgivande av fastighetens ägare tagits i anspråk för allmän väg, sedan nyttjas för vägen utan hinder av den rätt annan må äga i avseende å fastigheten. Där väg färdigställts över fastighet utan att ägaren hos vägstyrelsen gjort erinran mot vägens framdragande å hans mark, föreligger ock sådan nyttjanderätt, vägrätt, ändå att ägaren icke medgivit, att marken tages i anspråk. För upplåtelse av mark till allmän väg så ock för annat intrång, som orsakas av vägens byggande eller begagnande, äger fastighetens ägare rätt till ersättning av vägdistriktet, där ej avtalats eller uppenbarligen förutsatts, att ersättning ej skall utgå. Även nyttjanderättshavares, in-teckningshavares och annan rättsägares intressen ha tillgodosetts genom bestämmelser om rätt för dem till ersättning av vägdistriktet för det intrång, som vållas av vägrätten. Vid bestämmandet av ersättning till fastighetsägaren skall hänsyn tagas till vad vägdistriktet utgivit eller kan antagas bliva skyldigt att utgiva till annan sakägare. Medför vägens framdra-

gande jämväl nytta för fastigheten eller för särskild rätt i avseende å denna, skall ersättningen till fastighetsägaren eller annan sakägare jämkas med hänsyn därtill. Överenskommelse i fråga om ersättning äger giltighet jämväl mot den, som efter vägrättens uppkomst förvärvat sakägarens rätt i avseende å fastigheten. Där överenskommelse ej träffats om ersättning, skall den, som vill framställa ersättningsanspråk, anhängiggöra sin talan, om han är innehavare av fordran, inom tio år och eljest inom två år från det vägen färdigställts över fastigheten. Talan instämnes till rätten i den ort, där fastigheten ligger. Det står jämväl vägdistriktet öppet att få frågan om ersättning prövad enligt vad nu sagts. Rätten äger utse två gode män att efter syn å marken avgiva yttrande i målet med förslag till ersättning åt envar sakägare. Vägdistriktet är pliktigt vidkännas å ömse sidor uppkomna kostnader å målet, såvitt ej rätten med hänsyn till omständigheterna finner skäligt annorlunda förordna.

Endast frivilliga upplåtelser av mark till allmän väg regleras i lagen om vägrätt. Kan överenskommelse om upplåtelse icke träffas med markägaren, måste vägdistriktet i den i expropriationslagen stadgade ordning förvärva antingen äganderätt eller nyttjanderätt till vägmarken, i sistnämnda fall alltså samma förfoganderätt till marken, som enligt vägrättslagen kommer till stånd vid frivilliga upplåtelser.

I vissa av de yttranden, som på sin tid avgåvos över den föreslagna vägrättslagen, ifrågasattes, huruvida lagens begränsning att reglera endast frivilliga upplåtelser av mark vore ändamålsenlig, och om det i lagen inrymda förfarandet icke skulle kunna utvidgas att ersätta det omständliga, tidsödande och kostsamma expropriationsförfarandet.

I anslutning till dels vad i berörda yttranden sålunda ifrågasatts, dels ock en av länsstyrelsen i Södermanlands län gjord särskild framställning om intagande av vissa stadganden under expropriationslagens särskilda bestämmelser om expropriation för allmänna vägar anförde chefen för justitiedepartementet i den till 1930 års riksdag avgivna propositionen med förslag till lag om vägrätt:

Med den starka utveckling på vägväsendets område, som för närvarande råder, läser behovet av ett förenklat expropriationsförfarande alltmer göra sig kännbart. Tydligt är emellertid, att frågan härom faller utom ramen för den nu ifrågasatta lagstiftningen, likaväl som det står klart, att ett upptagande i detta sammanhang av en så vittutseende fråga skulle verka i hög grad fördröjande på ärendets fortsatta behandling. Det är ock att hoppas, att föreliggande förslag, därest det upphöjes till lag, skall leda till ett minskat anlitage av expropriationsförfarandet. Anledning föreligger alltså att avvakta någon tids erfarenhet av verkningarna av nämnda lag. Lämpligen läser emellertid den av länsstyrelsen i Södermanlands län gjorda framställningen böra överlämnas till de av chefen för kommunikationsdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 november 1929 nyligen tillkallade sakkunniga för en allmän revision av väglagen m. m. Härutöver finner jag framställningen icke nu böra föranleda någon åtgärd.

Sedan skrivelsen överlämnats till de vägsakkunniga, ha dessa den 8 februari 1933 till chefen för kommunikationsdepartementet avlämnat förslag till lag

om ändrad lydelse av 78, 79 och 79 a §§ lagen den 12 maj 1917 om expropriation.

I de sakkunnigas motiv till förslaget anföres följande:

Lagen om vägrätt, som nu varit gällande över två år, har under denna tid visat sig synnerligen väl ägnad att tillgodose det med lagen avsedda ändamålet. Den vid lagens tillkomst uttalade förhoppningen, att lagen även skulle leda till ett minskat anlåtande av expropriationsförfarandet, synes emellertid hittills icke hava gått i uppfyllelse. Enligt inhämtade uppgifter har under åren 1931 och 1932 tillstånd till expropriation för vägföretag meddelats i respektive 28 och 49 fall. Till jämförelse må nämnas, att dylikt tillstånd under åren 1928—1930 meddelades i respektive 27, 49 och 33 fall.

Det förhållandet, att, därest överenskommelse om upplåtelse av mark för allmän väg icke kan träffas, vägdistriktet tvingas att för vägföretagets utförande enligt uppgjord plan tillgripa det kostsamma och tidsödande expropriationsförfarandet, utnyttjas av jordägare ofta nog och särskilt när det gäller smärre markområden för att avpressa vägdistriktet oskäligen ersättning. För att råda bot på nu berörda missförhållande är det av största vikt att expropriationsförfarandet förenklas i syfte att göra det billigt och snabbt. Vad angår expropriation av nyttjanderätt till mark för allmän väg — någon annan rätt till vägmark är i allmänhet icke behövlig för vägdistrikten — torde nämnda syfte bäst nås genom att i största möjliga omfattning göra vägrättslagens bestämmelser tillämpliga å dylikt expropriation.

Enligt de vägsakkunnigas nu avlämnade förslag till lag om ändrad lydelse av 78, 79 och 79 a §§ expropriationslagen löses frågan i enlighet med vad nyss sagts. I 79 a § hava i förslaget intagits bestämmelser om expropriation av nyttjanderätt till mark för allmän väg, vilka bestämmelser äro avsedda att, såvitt angår sådan expropriation, ersätta de allra flesta av lagens övriga stadganden. Sålunda skall vad lagen innehåller om, bland annat, expropriationsmål, expropriationsnämnd, utvidgning av expropriation, expropriationsersättnings erläggande och tillträde av fastigheten, överenskommelse rörande expropriationsersättning, återkallande av expropriationsanspråk och expropriationskostnad icke tillämpas vid expropriation av nyttjanderätt till vägmark.

78 och 79 §§ hava i lagförslaget icke undergått någon annan förändring än att de förklarats gälla annan expropriation än som avses i 79 a §.

De sakkunnigas förslag angående expropriation av nyttjanderätt till mark för allmän väg innebära följande.

I fråga om ansökning om expropriationsrätt skola nuvarande bestämmelser gälla. Sedan sådan rätt beviljats äger den exproprierande genast taga marken i anspråk för vägen. Har marken ej tagits i anspråk senast ett år efter förordnandet, upphör expropriationsrätten. Stadgandet om när mark skall anses hava tagits i anspråk överensstämmer med motsvarande bestämmelse i vägrättslagen. Med hänsyn till att den exproprierande i de allra flesta fall är en kommunal samfällighet och att expropriationsersättningen oftast uppgår till ett jämförelse litet belopp, har det syntts de sakkunniga icke erforderligt att göra besittningstagandet av marken beroende av att därför ställts pant eller borgen för expropriationsersättningen.

I fråga om denna ersättning stadgas i förslaget, att, sedan marken tagits i anspråk, fastighetens ägare och annan sakägare skola vara berättigade till ersättning för intrång och förlust enligt vad för dylikt fall stadgas i lagen om vägrätt ävensom att beträffande anhängiggörande och prövning av talan i fråga om ersättning bestämmelserna i nämnda lag skola gälla. Kunna parterna icke komma överens om ersättningen, skall alltså inom i 6 § vägrätts-

lagen angiven tid från det vägen färdigställts över fastigheten talan i ersättningsfrågan instämmas till domstol.

Frågan huruvida en person är att anse såsom sakägare skall avgöras enligt 3 § vägrättslagen. Av bestämmelsen, att rätten till ersättning inträder först sedan marken tagits i anspråk för vägen, följer, att om ett vägdistrikt därför betalar ersättning till jordägaren och fastigheten sedan säljes innan marken tagits i anspråk, distriktet riskerar att få betala ersättning jämväl till nye ägaren.

Över de sakkunnigas förslag ha infordrats yttranden från åtskilliga myndigheter m. fl.

Utskottet. Det är givetvis önskvärt, att det förfarande som skall tillämpas vid förvärv av äganderätt eller nyttjanderätt till mark för väg är så enkelt och billigt som möjligt. I detta avseende torde lagen den 16 maj 1930 om vägrätt uppfylla ganska högt ställda anspråk. Denna lag äger emellertid tillämpning allenast i sådana fall, då frivillig överenskommelse om själva markupplåtelsen träffats eller enligt lagen skall anses träffad. Redogörelsen här ovan visar, att de s. k. 1929 års vägsakkunniga år 1933 till chefen för kommunikationsdepartementet avlämnat förslag, enligt vilket förfarandet vid expropriation av vägrätt i de fall, då frivillig överenskommelse om själva markupplåtelsen icke kunnat träffas, skulle i nära anslutning till bestämmelserna i lagen om vägrätt i hög grad förenklas. Över de sakkunnigas förslag ha infordrats yttranden från myndigheter med flera. Då den utredning, som sålunda redan företagits i ämnet, inom kort torde vara avslutad, finner utskottet icke anledning att hos Kungl. Maj:t påkalla ytterligare åtgärd. Utskottet förutsätter härvid, att Kungl. Maj:t utan dröjsmål förelägger riksdagen det förslag, vartill utredningen slutligen kan föranleda.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 mars 1934.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman, Bissmark, Larson* i Lerdala*, *Wagnsson, Forssell, Branting, Wijkström** och *von Heland*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Sjögren, Olsson* i Rimforsa*, *Olsson* i Mellerud, *Johanson* i Huskvarna*, *Johansson* i Bro, *Berg* och *Rudén*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.